

УДК 811.161.2'373.21'28-115:801.82'04

З ІСТОРІЇ СТАРОУКРАЇНСЬКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ: ОБ'ЄКТИ ПРИРОДНОГО ЛАНДШАФТУ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Олена Слободзяник

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79000 Львів, Україна
тел.: (0 322) 239 43 55*

Проаналізовано історію географічної лексики за диференційною ознакою 'призначення', зафіксовану в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст., простежено семантичну еволюцію методом зіставлення із даними старопольських та старобілоруських пам'яток, а також із сучасною українською мовою та її говірками.

Ключові слова: географічна лексика, пам'ятки української мови, девербатив, описові атрибутивні конструкції.

Об'єктом пропонованого дослідження є назви угідь за призначенням **ЛОВЫ, ЛОВИСКА, ЛОВИЦА, ЛОВЛИ, ГОНЫ** та численні складені найменування зі стрижневими словами **ЗЕМЛЯ, КРУНТЬ, ВХОДЫ // УХОДЫ, ЗАХОДЫ, ЛУКИ, ПЛЕСА**.

Лексико-семантична група географічних назв земельних угідь за призначенням є однією з найдавніших в українській мові, оскільки господарська діяльність українців, яка тісно пов'язана із землеробством, тваринництвом, мисливством та ін., була найважливішим засобом для прожиття. Л. Гумецька зазначає, що „розглянута лексика відбиває найістотніші сторони діяльності людини і тим самим входить до основного словникового фонду тогочасної мови”, а „характерною рисою цього центрального шару словникового складу староукраїнської мови XIV–XV ст. був її загальнослов'янський характер, виникнення на праслов'янській основі” [1, с. 21]. Цю ж думку розвиває Ю. Карпенко: „Будучи результатом тривалих спостережень постійного місцевого населення на певній території і продуктом творчості такого геніального колективу, яким є народ, давні географічні назви заслуговують пильної уваги і філологів, і географів... Поширення народних назв і ті зміни значень, яких вони зазнають у різних місцевостях, дають чимало доказів та даних про перебіг колонізацій, переміщення народностей і їх взаємовпливи з іншими” [2, с. 470].

Опрацьовані матеріали фундаментальних картотек „Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.” (далі – КСУМ¹⁶⁻¹⁷), „Історичного словника українського язика” за ред. Є. Тимченка” (далі – КТ), які зберігаються в Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (м. Львів), а також інші писемні джерела того періоду свідчать про високу частотність використання описаних нижче назв.

Входы // уходы // заходы. Девербативи **входы // уходы** (< **входити**) та **заходы** (< **заходити**) позначали такі природні об'єкти, земельні угіддя, якими могли вільно користувалися люди різного соціального стану, а також саме право такого користування [УК¹⁶⁻¹⁸ с. 54-55; 134]. Хоча єдиного й усталеного тлумачення цих термінів немає: **ВХОДЫ** 'право вільного вступу в господарські ліси і води' [СУМ¹⁴⁻¹⁵ I, с. 205], а **УХОДЬ МЕТИ** 'мати право користуватися лісом, який належить іншому власникові' [там само II, с. 492]; **ВХОДЬ**

‘право вільного вступу, вільного користування угіддями, а також самі угіддя’, а **входь мати** ‘мати право користування угіддями’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ V, с. 75], **уходы** ‘лісові та річкові угіддя, якими могли користуватися різні прошарки населення’ [СЗСЮТ, с. 1066], **уходы** ‘лісові та річкові угіддя на державних землях, якими могли користуватися вільні прошарки населення з метою їх господарського освоєння’ [СЗСЮТ, с. 330]. Пор.: стбіл. **входь (уходь)** ‘право входити у певні угіддя (ліс, ріка, озеро, луг, земля та ін.), які здавали в оренду, а також ті самі угіддя’ [ГСБМ V, с. 58].

На користь функціонування слова **входы (уходы)** стосовно об’єкта ландшафту може свідчити дублетне найменування **земля уходная**. „продали есмо... имыне свое Итчизнос... з братьсю и дьтми их и землами их пашными... и џходными и теж земли пџстовскис, из слџжбами тых людей” (Ковель, 1542 AS IV, с. 324) [КСУМ¹⁶⁻¹⁷].

Пам’ятки XVI–XVIII ст. підтверджують використання найменувань **входы, уходы, заходы** [УК¹⁶⁻¹⁸ с. 54-55; 134]. Вдалося виявити одиничні ілюстрації функціонування складених найменувань стосовно природних об’єктів для різного призначення. Це, зокрема, такі: **входы (уходы) рыбные** ‘водні угіддя із правом вільного користування’ („продал тую часть имџнџ своего... з ставы, ставищами, з реками и рџчками, рыбными входы и звџринными ловы, пташини” (Варшава, 1580 ДБВ с. 249), в той же реце Суле уходь, названный Лужокъ зо всими пожитьками... а меновите, з Сивера з данею медовою, звџринными ловы, з бобровыми гоны, з рыбными уходы (Варшава, 1578 ЧИОНЛ XII-3, 85-86)), а також виявлено інше тлумачення – пор.: **рыбные входы** ‘право користування водами для рибної ловлі’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ V, с. 75]; **заходы пахотные** ‘орна земля; поле’ і **заходы сенокосные** ‘сіножать’ („сей мой тестаментъ за доброй памяти и... отписую... тџе все сенокосные и пахотные заходы и байраки, за гроши здавна набитџе... женџ мойей из синомџ малимџ” (Чигирин, 1600 ЧИОНЛ VIII-3, 14) [КСУМ¹⁶⁻¹⁷]; для номінування лісових масивів **уходы лџсных** (лџсных уходы на вџелякыи домовыи потреби (XVIII ст.) [КТ]; **роspитати вџ земляхъ и вџ водахъ, вџ лџсныхъ уходяхъ** (XVIII ст.) [КТ].

У сучасному українському лексиконі слово **входь** на позначення угідь не закріпилося.

Гоны. Слово **гоны** (девербатив від **гонити** // **гнати** < псл.*гъпати ‘гнати (перев. худобу)’ [ЕСУМ I, с. 535]), яку засвідчують пам’ятки Київської Русі з XIV ст. зі значенням ‘погоня’, ‘участок землі’ [13, т. I, с. 550], ‘гон, участок землі для полювання’ з прикметником-кваліфікатором **бобровые** [СДЯ II, с. 353], у формі множини ‘угіддя, де водилися бобри’ [СУМ¹⁴⁻¹⁵ I, с. 102]. Один раз у люстрації Київської землі 1471 р. засвідчено фразеологізм **гоны бобровые гонивати** ‘займатися бобровим промислом’ [там само I, с. 250]. Пор.: у білоруських пам’ятках того ж періоду слово **гонь** номінує ‘місцева міра землі і відстані’ [ГСБМ VII, с. 61] та субстантив **гонный** для номінування міри землі [там само : с. 60]. Змінюється семантичне навантаження досліджуваного номена у сполучі з прикметником **бобровые** ‘участок, відведений для бобрового промислу’ та з іменником **река** ‘річка, де водилися і ловилися бобри’, що позначають мисливські угіддя – об’єкти природного ландшафту, призначені для полювання [там само, с. 60].

Послідовно пам’ятки ділового стилю XVI–XVII ст. реєструють вживання одиничної лексеми **гоны** тільки у множині (українська міра довжини від 60 до 120 сажнів) гони’, ‘терџн’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 7, с. 18], ‘місце лову’ [19, т. I, с. 563], ‘місце полювання на бобрів, птахів’ [СлДБВ, с. 1043]: „а на мори џ(т) велико(т)[о] // вџтроу вльны были в(и)сталџ и

греблисѣ якобы стаяній або гоновъ двадесѣ(т) и пѣ(т) або тридесѣть” (1556–1561) [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 7, с. 18]; „а тоє селище Сивоковцы зо всіми пожитками, с полѣми, з лѣсами, з дубровами, сыножатми, ставами, ставищами, з гоны, дубровыми и зо всіми пожитками, ку тому селищу належачими” (Брацлав, 1574) [СлДБВ, с. 196]; „миѣ, замыкается, а ѿ кроковъ: або осьмь стадій, стаіовъ, гонюв, а ѿ врьста, пѣтаа часть милѣ полскои” (1627) [СУМ¹⁶⁻¹⁷ 7, с. 18]; „роспитати въ земляхъ и въ водахъ въ лѣсныхъ уходахъ, въ гонахъ” (XVIII ст. Літ.Вел. II, 118) [КТ]. Назва **гоны** вступає в гіперо-гіпонімічні зв'язки зі складеними найменуваннями **гоны рыбные** ‘угіддя для вилову риби’ („Которые входы данные Пива а Белобереже, бобровые гоны, а ставене сетокъ и рыбные гоны по ѡзерамъ” (1503 Пал.Изб. I, 8)) [КТ] та **гоны бобровніе** // **гоны бобровые** ‘угіддя для полювання на бобрів’ („Дал есми ему тоє селище Трибѣсовъ со всим тым, што к тому селищу здавна прислухало, и з бобровыми гоны, и с пасаками” (Брацлав, 1505–1506 АрхЮЗР 8/IV, 174), „которые... особи... хотѣли би одинъ другого... оѣри и сѣножати и бобровніе гоны отнимати..., тогда уквивжоная сторона масть ото противную свою сторону до суду... позвати” (XVIII ст. Стат. 60) [КТ], „продал есми... имѣнье свос... и з ловы звериньими и пташьими и з бобровыми гоны” (Миляновичі, 1538 Арх.Р. фотокоп. 44), „[записуем] селище Плисковъ..., з лѣсы, з дѣбурами..., и з рѣками, и з бобровыми гоны” (Луцьк, 1585) [ДБВ, с. 394].

У сучасній українській літературній мові слово **гоны** ‘переслідування, цькування звіра під час полювання’ [СУМ II, с. 122] не зберегло свого давнього значення, хоча закріпилися мисливські терміни **гончак** та **гончий** [СУМ II, с. 123-124].

Земля. Праслов’янське за походженням слово **земля** [ЕСУМ II, с. 259] має тривалу історію функціонування на позначення природного ландшафту, землеволодіння [Срезн. I, с. 974–975] і земельного угіддя [СУМ¹⁴⁻¹⁵ I, с. 395]; пор. із цим же значенням стпол. *ziemia* [22, s. 92]; строс. *земля* [СДЯ III, с. 373; СРЯ¹¹⁻¹⁷ V, с. 376].

У мові пам’яток XVI–XVIII ст. слово **земля** репрезентувало багато значень: ‘(місце життя і діяльності людей) земля’, ‘(земляна поверхня, по якій ходять) земля’, ‘(земна кора) земля’, ‘(верхній шар земної кори) земля’, ‘(шар земної кори, придатний для життя рослин, ґрунт) земля’, ‘(речовина, що входить до складу земної кори, ґрунт) земля’, ‘(земельне угіддя) земля’, ‘(планета) Земля; (населення Землі) людство’, ‘(суша; континент) земля’, ‘(країна, земля, край) земля’, ‘(адміністративно-територіальна одиниця) земля’ [СУМ¹⁶⁻¹⁷ XI, с. 224-228; УК¹⁶⁻¹⁸ с. 135-141], і як ‘об’єкт природного ландшафту; земля’ було часто вживаним і в одн., і у мн.: („по лѣвѣ ест зѣмльѣ князѣ старосты володимѣрского” (1546 ОГ 46 зв.); „гран стародавнюю не перѣходили и в чужие зѣмли и пожитки не вступ овали” (Городня, 1569) [ДБВ, с. 169]; „а прибувши zde в Батури, супликовали всяких добр, земель, рол и пуц и вод и всяких угодый без жадного ограничєня” (Батурин, 1691) [ДГІМ, с. 429]; „Королевское величество значною частью земли... ударовал мя” (XVIII ст. Вел.Сказ. 22) [КТ] та ін. Із тим же значенням виявлено словотвірний варіант демінутив **землица** ‘угіддя для полювання на бобрів; боброве угіддя’ [УК¹⁶⁻¹⁸ с. 134]; пор. тлумачення: **земля** ‘крупна адміністративно-територіальна одиниця’, а **земенин** ‘шляхтич-землевласник, осілий на конкретній території’ [СЗСІОТ, с. 327].

Пам’ятки української мови XVI–XVIII ст. підтверджують, що слово **земля** найчастіше мало при собі прикметниковий кваліфікатор для уточнення об’єкта природного ландшафту відповідно до: **призначення**: **земля боброва** ‘угіддя для полювання на бобрів’ („пана Семенова земля боброва” (Пісочне, 1541 AS IV, 281), „к болотѣ Скѣрат прилегла

земля владичная... а архимандрита Жидичинского... а пана Семенова земля боброва” (Пісочне, 1541 AS IV, 281); *земля бортная* ‘пасіка’ („томъ манастырѣ бывала также пашня бортьная земля” (1552 ОКЗ 46), „с тыхъ верхъ писаныхъ люди подачки приходитъ гѣ копи грѣш дворяное пашни все чѣ ведеръ врѣцкихъ к томъ бортная земля” (1552 ООвр.З 111 зв.)); *земля оранная // земля пашенная // земля пашная // земля полная* ‘орна земля’ („половица города Камана... з землею пашною” (Кошир, 1502 AS I, 147), „гдѣ собѣ кривду быти мениль землянинъ господарский... въ забраню земли своей славное пашенное” (Невмиричі, 1552 АрхЮЗР 4/І, 57), „вознии маеть увазывати... за копу гршеи в моркг земли полное” (1566 ВЛС 58); „в дубровѣ... копцами означенна оранная земля” (1740 ПЛ 89)); *земля толочная* ‘пасовище’ („село со всѣми... толочными землями” (1798 Арх.Родз. 13 // КТ) [УК¹⁶⁻¹⁸, с. 137-138]; *використання: земля пустая // земля пустовская* ‘необроблювана земля; пустизна’ („по той стороне днепра... зѣ вѣгизнѣ всельхъ а пѣстьхъ земель межи ними путь” (Остер, 1552 ООЗ-1, 46 зв.), „продали есмо... имынѣ свое вѣгизное з землями ихъ пашными... и тежъ земли пѣстовские” (Ковель, 1542 AS IV, 324)); *земля цѣблинная* ‘необроблювана земля; цілина’ („в дачахъ нефорощанскихъ цѣблинной землѣ немало неподалекъ села Демянокъ” (1756 Прот.Полт.С. 70) [КТ].

Лексикографічні джерела кін. XIX – поч. XX ст. не фіксують слова *земля* як ‘земельне угіддя, землеволодіння; земля’. Сучасне полісемічне слово *земля* та демінутив *землиця* ‘грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин’ засвідчені лексикографічно [СУМ III, с. 557-558].

Ловы, ловиска, ловица, ловли. Пам’ятки української мови XVI–XVIII ст. фіксують низку словотвірних варіантів *ЛОВИСКА, ЛОВИЦА, ЛОВЛИ, ЛОВЫ* (девербативних похідних від *ЛОВИТИ* < псл.*loviti ‘старатися спіймати дичину, полюючи, підстерігаючи; хапати’ [ЕСУМ III, с. 277]), що є синонімами до аналізованого вище слова *ГОВЫ*, оскільки також позначало мисливські угіддя – об’єкти природного ландшафту, призначені для полювання („Тоє имене мое з реками болотами ставы ставищами и ловисками... // продаю” (Луцьк, 1613 ЛНБ 5, II 4054, 1 зв.-2); „мают... замок зо всіми людми... // и з ихъ всіми землями пашными и бортными и боры и лесы и з дѣбровами и гаи и з ловы и з ловищи” (Вільна, 1507 AS III, 42-43); „Панъ пѣтръ... // вели ку врочыщамъ лавамъ, вт лавъ ку двору сѣнкгушькову которыи бывалъ ѣ ловищахъ” (1546 ОГ 43 зв.-44); „Я възнаваю... ижъ заставилъ есми ихъ млѣсти имене мое... з ловы и з ловищами” (Житомир, 1584 АЖМУ 134)) та ін. Пор.: уперше дериват *ЛОВИЩЕ* ‘місце для звыриної і рибної ловлі’ зафіксовано у киеворуських пам’ятках із XII ст. [13, т. II, с. 38; СУМ¹⁴⁻¹⁵ I, с. 554–554]. Від XIV ст. пам’ятки української мови реєструють множинний номен *ЛОВЫ* перше значення якого ‘лови, полювання’, друге – ‘мисливське угіддя’ [СУМ¹⁴⁻¹⁵ I, с. 554], а від XV ст. у поєднанні з прикметниками-кваліфікаторами має деякі зміни в семантиці: *ЛОВЫ БОБРОВЫЕ* ‘угіддя для полювання на бобрів’, *ЛОВЫ ЗВѢРИНЫЕ* ‘звіроловні угіддя’, *ЛОВЫ ОСОЧЬНЫЕ* ‘звіроловне угіддя, призначене для полювання способом облави’, *ЛОВЫ ПОГОННЫЕ* ‘звіроловне угіддя, призначене для полювання способом переслідування’, *ЛОВЫ ПОТОЧЬИ, ЛОВЫ ПТАШИИ* ‘угіддя для полювання на птицю’, а також спорадичне вживання деривата *ЛОВИСКО* ‘мисливське угіддя’ [там само], пор.: пам’ятки білоруської мови засвідчують лексему *ЛОВЫ* ‘мисливські і риболовні угіддя’ від XV ст. [ГСБМ XVII, с. 100-101].

Поруч з однослівними назвами угідь виявлено описові атрибутивні конструкції з прикметниками-кваліфікаторами, які перебувають у гіперо-гіпонімічних відношеннях: *ловища звериные // ловли звериние // ловы звериные (зверинные)* угіддя для полювання на звіра, *ловища пташиє // ловы пташиє* 'угіддя для полювання на птахів', *ловли рибніє (рыбные) // ловы рибніє (рыбные, рыбные)* угіддя для вилову риби' („*тот замок... держати... з ловищи звериными и пташини*” (Берестя, 1508 AS III, 56); „*тчиизну свою, вбчнє пуцаєм и продаєм з людми таглыми зь их зэмлами, платы, подачками, ... з дєрєвом бортным и нє бортнымь, з ловы зєринными и пташими, з рєками*” (1560-1561 ЛЗК 49); „*далисмы ем' [пан' Телк'] село нашо над рєкою Богомь на имѣ Скуринцы... з ловы рибными, звериними, пташими и з бобровыми гоны, з лєсы*” (Полоцьк, 1579 ДБВ 245); „*пань староста... в держанє... отцу Петронию тєе вышь поменєныє монастыри подаль, то єсть самыє церкви з крунтами осєлыми и неосєлыми... ловы рибными и зверинными*” (Овруч, 1617 АрхЮЗР I/VI, 449); „*маєтность... // маєт ѡбняти с корчмою з крўньтами... зь ловы зверинными и пташыми*” (Крупець, 1643 ЛНБ 103, 21/Id, 1006, 18 зв.) та ін. Дериват *ловище* із прикметником-кваліфікатором *рыбные* не зафіксовано, натомість зафіксовано з кваліфікатором за соціальною приналежністю *посполитые* 'громадські мисливські угіддя' („*маєть княз... тое имбнє держати... и звериными ловы и посполитыми ловищи*” (1520) [КСУМ¹⁶⁻¹⁷]; „*маєть он самь... двор... и фольварок... держати... с посполитыми ловищи*” (Краків, 1521) [КСУМ¹⁶⁻¹⁷].

Спорадично виявлено складену назву *крунтъ ловскій* 'мисливське угіддя': „*ми [гетман Мазепа] вновь надаєм двѣ селища пустіє: едно зовємая Крикувщиною, а другоє Даниловка іхь монастырскимь Михайловскимь ловскимь крунтамь прилегліє зо всіми границями і положєнієм якь ся з старовбчнихь часовь мають*” (Батурин, 1699 УІМ 332) [КСУМ¹⁶⁻¹⁷].

У сучасній українській літературній мові жодне з аналізованих вище слів не зберегло свого значення: пор.: *лови, ловля* 'полювання на звіра, птахів, рибу тощо' [СУМ IV, с. 537, 539].

В українських говірках лексема *лови* у множинній формі належить до мисливської лексики і номінує 'добування мисливством звіра за допомогою петель дроту' [3, т. I, с. 290], а також *ловець* 'мисливець' [11, т. I, с. 416]; 'мисливець, який ловить звіра за допомогою петель' [3, т. I, с. 290].

Оказіонально виявлено найменування *луки осетрие* 'угіддя для вилову осетрів': „*записаль єсми... селище Климьтинь... Макарью и сь осетрими луками, с єзы и сь єзовищи, с пасѣками и сь пасѣчищи*” (Київ, 1512 АрхЮЗР I/VI, 17). Стрижнєве слово *лука¹*, за даними писемних джерел, вживалося у значенні 'поле, луг, лука' і мало пару-омонім *лука²* 'дугоподібний вигин русла або берега річки; лука' [УК¹⁶⁻¹⁸, с. 182-183]. Слово збереглося в лексиці сучасної української мови [4, т. II, с. 380; СУМ IV, с. 553] та *плєса рибніє* 'угіддя, в якому водиться багато риби і яке призначене для вилову риби': „*А, максимь михайловичь, козакь и обиватель мѣста Чегерина, вєсполь и з малжонкою своєю... чинимо всєдомо симь листомь, даннимь пану Івану Волювачу, на Плоский лєсь, зо всѣми околичными приналежитностями..., тамо жь и плєса рибніє по иньгульцю от устѣ Говнянки до устѣ рєчьки макаровки*” (Чигирин, 1615 ПИ № 38). Стрижнєве слово *плєсо*, вживалося у значенні 'глибока частина русла річки біля берега; озеро по течії річки; плєсо'

та (рідше) 'ділянка землі, грядка' [УК¹⁶⁻¹⁸, с. 251-252]. Слово *плесо* збереглося в лексиконі сучасної української мови [4, т. III, 194; СУМ VI, с. 578].

Проаналізована лексико-семантична підгрупа староукраїнських назв угідь за призначенням дає змогу дійти таких висновків. По-перше, проаналізовані слова, як правило, мають у своїй основі праслов'янські етимони і є девербативами за способом творення, вживалися переважно у множині з високою частотністю у пам'ятках української мови досліджуваного періоду, оскільки полонання було одним із найпоширеніших промислів того часу, про що свідчать переліки нерухомої власності у ділових документах (від 2 до 12 компонентів), що належить до певного маєтку. По-друге, як видно, описові атрибутивні конструкції надають досліджуваній лексиці нового, більш конкретизованого значення, що дає змогу розрізнити угіддя відповідно до використання, з іншого боку, свідчить про багатство виражальних засобів української мови XVI–XVIII ст.

1. Гумецька Л.Л. З історичної лексикології української мови (землеробство і суміжні заняття) / Л. Л. Гумецька // Мовознавство. – 1978. – № 6. – С. 11–22.

2. Карпенко Ю.А. Топонимическая реконструкция географии и географическая реконструкция топонимии / Ю. А. Карпенко // XI Congress International des sciences onomastiques. – Sofia, 1974. – С. 468–473.

ДЖЕРЕЛА:

3. Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Ред.-вид. відділ „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – Т. I–II.

4. Грінченко — Словарь української мови, за ред. Б. Грінченка. – Київ, 1907–1909.

5. ГСБМ — Гістарычны слоўнік беларускай мовы, гал. рэд. А.І. Жураўскі, Мінськ 1982–1989.

6. ДБВ — Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років, упор.: М. Крикун і О. Піддубняк, Львів 2008.

7. ДПМ — Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упоряд. С. Павленко. – Київ: Видавничий дім „Києво-Могилянська академія, 2007. – 1144 с.

8. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7 т. – Київ: [б. в.], 1982–1989. – Т. 1–7.

9. КСУМ¹⁶⁻¹⁷ — Картотека „Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.”, зберігається у Відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, м. Львів.

10. КТ – Тимченко Є. Картотека „Історичного словника українського язика” / Є. Тимченко / зберігається у Відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (м. Львів).

11. Онишкевич М. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Онишкевич. – Київ: [б. в.], 1984. – Ч. I–II.

12. СЗСЮТ — Словник застарілих слів і значень юридичних термінів // Документи Брацлавського воєводства (1566–1606) / упоряд.: М. Крикун, О. Піддубняк. – Львів: [б. в.], 2008. – С. 1039–1067.

13. Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка, СПб. 1893–1912.

14. СДЯ – Словарь древнерусского языка (XI–XIV) / гл. ред. И.С. Улуханов. – Москва: [б. и.], 2000–2008. – Т. I–VIII (видання не завершене).

15. *СРЯ*¹¹⁻¹⁷ — *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, отв. ред. Ф.П. Филин, Москва 1975–1981.
16. *СУМ* — *Словник української мови*: в 11 т., гол. редкол. І. Білодід, Київ 1970–1980.
17. *СУМ*¹⁴⁻¹⁵ — *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, гол. редкол. Л.Л. Гумецька, Київ 1977–1978.
18. *СУМ*¹⁶⁻¹⁷ — *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.*, відп. ред. Д. Г. Гринчишин, Львів 1996–2010.
19. *Тимченко Є.* Історичний словник українського языка / Є. Тимченко. – Харків ; Київ: [б. в.], 1930–1932. – Зош. 1–2.
20. *УІМ* — Універсали Івана Мазепи (1687–1709) / упоряд. І. Бутич ; відп.ред. П. Сохань. – Київ ; Львів: [б. в.], 2002. – Кн. 1. – 757 с.
21. *УК*¹⁶⁻¹⁸ — Українські краєвиди XVI–XVIII століть. Слово – текст – словник / Г. Дидик-Меуш, О. Слободзяник. – Львів : вид-во „Коло”, 2015. – 384 с.
22. *Wątróbska H.* Słownik Staro-Cerkiewno-Rusko – Polski. – Kraków, 2010. – 444 s.

Стаття надійшла до редколегії 20. 05. 2017

доопрацьована 30. 07. 2017

прийнята до друку 30. 08. 2017

**ON THE HISTORY OF OLD UKRAINIAN GEOGRAFICAL NAMES:
OBJECTS OF NATURALLANDSCAPE ACCORDING TO TYEIR PERPOSE**

Olena Slobodzyanyk

*The Ivan Franko National University in L'viv,
Department of Applied Linguistic, 1/233,
Universitets'ka St., 79001 Lviv, Ukraine
phone (032)239 43 55*

Geographical vocabulary of the Ukrainian language is one of the oldest and stable vocabulary groups, since it retains the records not only about geographical features of this or that territory but also it enables to study the life and activity of people of many generations who used to live there, in particular in historical- cultural, economical-social and language-mental planes.

The economical activity of the Ukrainians is closely connected with agriculture, animal husbandry, hunting etc. was the most important means for living, therefore the object of the given survey is the investigation of the names of forests according to the purpose ловы, ловиска, ловища, ловли, гоны and numerous compound names with core words земля, крунтъ, входы // уходы, заходы, луки, плеса revealed in the records of fundamental files of „The dictionary of the Ukrainian language of the XVI century – the first part of XVII century”, „The historical dictionary of the Ukrainian language” edited by Ye. Tymchenko” that are kept in the Institute of the Ukrainian studies after I. Krypyakevych National Academy of Ukraine (city Lviv), and also in other written sources of that time, and they prove high frequency of usage of described names.

In the article it's traced the semantic evolution of the affirmed geographical names using the method of their comparison with the records of Old Polish and Old Belarus monuments and also with the modern Ukrainian language and its dialects and all that gave us a possibility to draw the following conclusions. For the first, the analyzed words, as a rule, have in their base primitive Slavonic etymon and they are deverbatyvy according to the way of creation and they were used in plural with high frequency. For the second, as it is seen, descriptive attributive constructions give more concrete meaning to the vocabulary investigated and that allows to distinguish forests according to their usage and on the other hand, shows abundance of expressive means of the Ukrainian language of the XVI–XVIII centuries.

Key words: geographical vocabulary, monuments of the Ukrainian language, deverbatyvy, descriptive attributive constructions.